

ANDELKO MIJATOVIĆ

PETAR KRUŽIĆ – KLIŠKI I SENJSKI KAPETAN

Andelko Mijatović
Palmira Togliatia 12
YU, 41000 Zagreb

UDK: 949.713⁶⁶14/15⁶⁶: 929 KRUŽIĆ P.
Pregledni članak
Ur.: 1990-07-15

U stručnom prikazu autor na temelju literature koncizno opisuje život i djelo Petra Kružića, hrvatskog vojskovođe i junaka, u sudbonosnim vremenima borbe Hrvata s Turcima i Mlečanima. On iznosi pretpostavke o mjestu rođenja Petra Kružića (oko 1490): prema Valvasoru potjecao je vjerojatno iz Lupoglava u Istri, po Vitezoviću iz Trsata, a po Kašiću iz Poljica. Autor prihvaća Perojevićevo mišljenje da je Kružić rođen na rijeci Mrežnici, istočno od Bosiljeva.

Autor prikazuje Kružića kao senjskog i kliškog kapetana, koji se osobito proslavio u obrani Klisa. Kružić se često obraćao za pomoć kralju Ferdinandu, ali nije naišao na razumijevanje. Njegov su položaj otežavali i Mlečani zavišću i podvalama, a olakšavali su ga rimske pape pružajući mu pomoć u hrani, oružju i novcu. Turci su udruženi s Mlečanima odlučili uništiti branitelje Klisa i ubiti Kružića, u čemu su uspjeli 12. ožujka 1537. Na kraju autor zaključuje da je uskočki vijek započeo Kružićevom pojavom, a ne 1537. preseljenjem uskoka iz Klisa u Senj.

Petar Kružić, kapetan kliški i senjski, knez kliški i »čuvar grada Klisa«, podrijetlom je iz nižega plemstva koje je obitavalo oko Bihaća i Bosiljeva. Po istraživanjima Marka Perojevića, povjesničara i poznatoga proučavatelja Kružićeva djelovanja, u dokumentima XV, XVI. i XVII. stoljeća Kružići se spominju u prostoru od Bihaća i Kladuše do Grobnika i Trsata, Ozlja, Zagreba i Križevaca. Prihvatljivo je i vjerojatno je i Perojevićevo mišljenje da su se Kružići prozvali po mjestu Krug (Croog) između planine Plješevice i rijeke Une. Iako postoje različita mišljenja o Kružićevu mjestu rođenja – po Valvasoru bio je iz Lupoglava u Istri, po Vitezoviću iz Trsata, a po Kašiću iz Poljica – vjerojatnije je Perojevićevo mišljenje da je Petar Kružić možda rođen u Zvečaju na rijeci Mrežnici, istočno od Bosiljeva. O Kružićevim roditeljima nije ništa poznato. Zna se da je imao dvije sestre – Jelenu i Katarinu, bio je oženjen Jerolimom od roda Vragovića, plemića od Maruševca, a od njegove djece poznat je jedino sin Franjo i nezakoniti sin Ivan. S obzirom na to da je 1513. obavljao višu vojničku službu u Klisu, vjerojatno kaštelana što pro-

Sl. 7. – Grb Petra Kružića senjskog i kliškog kapetana iz vremena oko 1530.

izlazi iz dva Kružićeva pisma iz 1529. i 1530, može se zaključiti da je rođen prije 1490. ili oko te godine, jer je svakako 1513, kad se spominje kao dužnosnik, bio odrastao čovjek.

Ne raspolazemo podacima o ranim godinama Kružićeva života i djelovanja. Iz dva Kružićeva pisma, iz 1529. i 1530, proizlazi da je kaštelan ili kapetan kliški bio od godine 1513. Kad je 1520. poginuo hrvatski ban Berislavić, Kružić je bio potvrđen u časti kliškoga kapetana i postao je knez kliški, tj. preuzeo je i civilnu vlast u podgrađu. Po podacima Tomka Mrnavića iz XVII. stoljeća Kružić je bio nazočan i u prigodi Berislavićeve smrti godine 1520. u Plješivici. Tada se Kružiću dugovalo 5000 forinti za kapetansku plaću u Klisu. Tih je godina Kružić bio dopao u tursko zarobljeništvo, ali u kojoj prigodi i gdje nije poznato. Zna se da mu je u tom ropstvu puno pomogao neki »Turčin« Kovačević.

Tek od godine 1522. poznatiji su podaci o Kružićevu zalaganju za obranu Klisa. U srpnju te godine u Dubrovnik šalje svoga povjerenika Jurja Mrcinića da zatraži pomoć pred turskom navalom na Klis. Godine 1522. postao je i senjski kapetan, sudrug Grguru Orlovčiću. Da bi preduhitrio tursku vojsku koja se okupljala u Sinju radi osvojenja Klisa, u srpnju 1523. s 20 konjanika i 300 pješaka pokušava zauzeti Sinj, ali na pohodu naiđe na tursku zasjedu i u borbi dopadne rana i spasi se sa svega dvanaest drugova. Nakon pada Knina i Skradina pod tursku vlast koncem svibnja 1522. i Ostrovice u kolovozu 1523, južno od Velebita u hrvatskim rukama ostali su Obrovac pod vlašću hrvatskoga bana Ivana Karlovića i kraljevski grad Klis o obrani koga se brine Kružić o vlastitom trošku, uz pomoć prijatelja i uz papinsku pomoć u novcu, hrani i vojnoj opskrbi.

Na vijesti da se Turci spremaju zauzeti Klis u početku 1524. papa je Klement VIII po Tomi

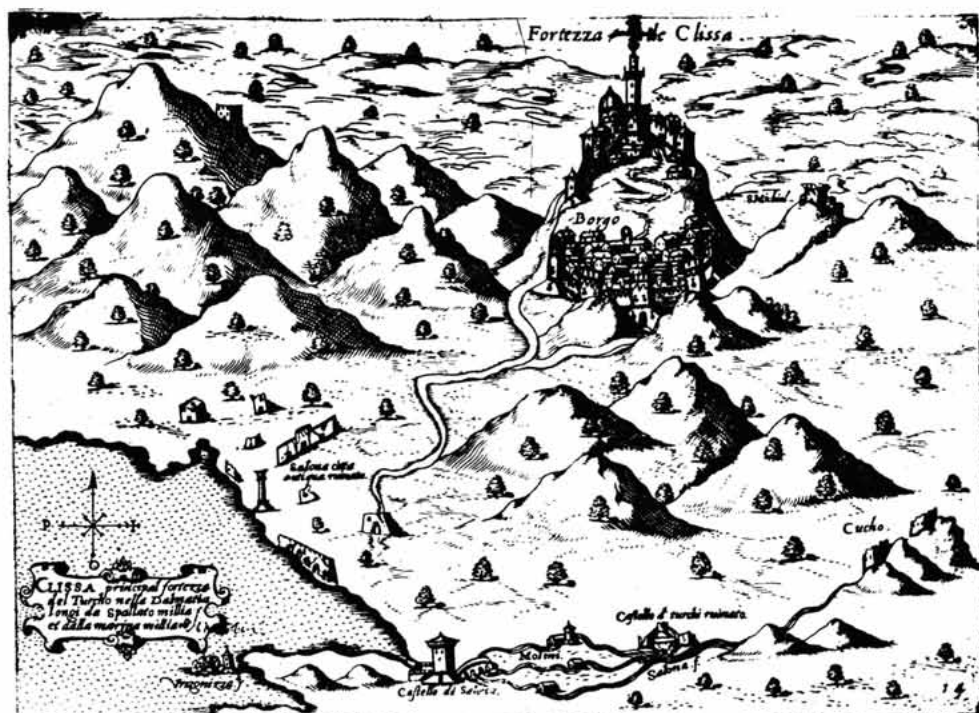
Nigeru braniteljima poslao pomoć u novcu, prahu i hrani. Prije nego su Turci opsjeli grad Klis, Kružić je – prepušten sam sebi – pohitio u Senj i skupio četu od 1500 pješaka i 60 konjanika. Ploveci noću na 40 brodova prije zore 10. travnja 1524. iskrcao se u Solinu i u bojnem nastupu, zajedno s drugim senjskim kapetanom Grguom Orlovčićem, napao turski tabor pod Klisom, razbio tursku vojsku i zaplijenio svu bojnu opremu u logoru. Ta Kružićeva pobjeda nad Turcima posebno je odjeknula u svijetu. Mletački izvještaji nazvali su je »sjajnom«, navodeći da je Kružić junački potukao Turke, da je Klis čudom spašen i da je tom junačkom posadom čitava Dalmacija oslobođena turske opasnosti. Nakon što je utvrdio Klis i povećao mu posadu, Kružić se vratio u Senj. Tu je 16. svibnja 1524. pred nekim plemenitim Senjanima s Grguom Orlovčićem sklopio nasljedni ugovor. »za ljubav i bratinstvo, ko je meju njima, ter bi umrl prez ostanka, da on, ki bi od njiju živ ostal, da je on ered i ostanak njegov, da on mori uživati i radovati vsako njegovo iminje š plemenščinu, i vsako ino blago, gibuće i negibuće, vičnim zakonom, i njega ostanak za njim«. Nešto kasnije, 9. srpnja, hrvatsko-ugarski kralj Ljudevit II Jagelović (1516-1526) nagradio je Orlovčića i Kružića, darovavši im grad Brezovicu u Križevačkoj županiji zato što su klišku tvrđavu »svojim trudom, silama i troškom s velikim svojim krvoprolićem oslobodili«.

Kad se Senj pred stalnim turskim napadima 1525. našao u opasnosti, Kružić je, uvijek spreman za obranu domovine, između 11. i 18. travnja u pomoć doveo 800 ljudi od Klisa. U kakvim se okolnostima tada nalazio Klis, vidi se iz pisma koje su papi onih dana uputili kliški stanovnici i vojnici. Između ostaloga, morali su se hraniti miševima i konjskim mesom. Tih je dana i Kružić išao u Rim prikazati papi stanje kliških branitelja i stanovnika. Kad je Krsto Frankopan u lipnju 1525. organizirao dopremanje opskrbe gradu Jajcu, Kružić je bio taj koji je vodio opskrbnu kolonu s hranom i vojnom opskrbom i, dok je Frankopan tri sata odbijao turske napade, Kružić je opskrbu predao braniteljima Jajca.

Nakon Orlovčićeve pogibije u poznatoj Mohačkoj bici 1526. Kružić je sam obnašao čast senjskoga i kliškoga kapetana. U izboru novoga hrvatskoga vladara godine 1527, nakon pogibije kralja Ljudevita u Mohačkoj bici, Kružić se opredijelio za Ferdinanda I Habsburškoga, koji već otprilike pomaže obranu nekih hrvatskih gradova pred stalnim turskim navalama. Još 30. rujna 1526. Kružić je iz Varaždina, s banom Franjom Baćanom, tražio od Ferdinanda novaca i vojnika da bi mogao uspješno braniti gradove koji su mu povjereni, a 20. listopada, kad je od Nikole Jurišića saznao da je Ferdinand odlučio braniti Hrvatsku, Kružić obećava stalnu vjernost i moli pomoć za gradove Senj, Otočac i Klis, koje brani o svom trošku. U jesen 1527. Kružić je pošao u Ugarsku u pomoć kralju Ferdinandu, ali su ga na putu u Otočac Turci napali i jedva se spasio u Senju. Ipak se Kružić probio u Ugarsku i pred Ferdinandom, koji se je (nakon što je na saborima u Križevcima i Budimu priznat za hrvatsko-ugarskog kralja) u Stolnom Biogradu 2. studenoga okrunio za hrvatsko-ugarskog kralja, kao i drugi hrvatski dostojanstvenici i velikaši položio zakletvu vjernosti. Tada je Ferdinand potvrdio Kružiću darovnicu kralja Ljudevita za Brezovicu u Križevačkoj županiji. U siječnju 1528. u Ostrogonu Kružić od kralja traži da mu se isplate zaostale plaće, da mu se dopusti odlazak iz službe i da mu se nađe nasljednik. Budući da kralj nije mogao ispuniti nijednu Kružićevu želju umirio ga je na drugi način. U Heinburgu je 12. prosinca 1527. založio Kružiću grad Lupoglav u Istri za 10.760 ugarskih forinti, a šest dana kasnije imenovao ga je svojim izaslanikom u Dubrovačku Republiku da javi o njegovu izboru i krunidbi za hrvatsko-ugarskoga kralja pod čijim su protektoratom bili i Dubrovačani. Tih je dana postao i upravitelj dobara Bosanske biskupije jer je bosanski biskup Đuro od Polečnika poginuo na Mohačkom polju.

Osobito je bilo teško stanje kliške i senjske tvrđave i njihovih branitelja u početku 1528. nakon što je pod tursku vlast palo Jajce i još dvanaest okolišnih gradova te Banja Luka i Zvečaj. Iz Kružićeve predstave kralju Ferdinandu, nakon Jurjevdana (23. travnja) 1528. očituje se da kralj od svojih obećanja nije ništa ostvario. U toj predstavi Kružić navodi da je tri puta grad

Klis i jednom grad Senj svojom mogućnošću i o svom trošku oslobodio te da ih više ne može braniti jer je sve potrošio što je imao. I u pismu kraljevskom rizničaru Gerendiju od 15. svibnja 1528. Kružić iznosi da je za obranu kraljevskih gradova Senja, Otočca i Klisa »vse ča god sam imil vse sam u zaklad dal.... a sada jur dalje ne mogu, zač mi je vsega nestalo, ob čemu ljudi živu«. Dalje govori o stalnoj turskoj i mletačkoj opasnosti za grad Klis. U početku listopada 1528. Kružić je u Senju, odakle javlja riječkom podkapetanu Ivanu Rečanu o turskoj velikoj vojsci koja je stigla do Otočca. Koncem 1528. ili u početku 1529. Kružić u Grazu nudi kralju ostavku na Senjsku i Klišku kapetaniju ili da Klis opskrbi prahom, topovima, živežom i ljudima, da mu dade luku Lovran u Istri kako bi lakše brodovima pomagao u obrani Klisa. Potužio se da 50 pješaka koji čuvaju Klis već devet mjeseci nije primilo nikakvu plaću, što svjedoči o uvjetima obrane grada Klisa. Od svih ostavki kralj je jedino uvažio Kružićevu ostavku na Senjsku kapetaniju i u početku ožujka 1529. novim senjskim kapetanom imenovao je Nijemca Erazma Sauera. Senjani su izvijestili jegerskog biskupa da je do Kružićeve ostavke došlo zbog toga što je Kružić bio bez ikakve pomoći, izložen gladi i stalnim turskim napadima. Stanje u Senjskoj kapetaniji nakon Kružićeve ostavke najbolje ilustriraju Senjani, Brinjani i Otočani u pismu od 18. siječnja 1530. u kome žale za svojim bivšim kapetanom Kružićem i iznose da su živjeli od onoga što su sami stekli i da ništa ne dobivaju, nego stalno stradaju i gube. Iako je kralj posredovanjem ljubljanskoga biskupa Rauberba obećao Kružiću iz Kranjske slati svaki mjesec novac za 50 pješaka te pomoć u žitu, topovima, prahu i drugim bojnim potrebštinama, od toga nije bilo ništa jer se ci-

Sl. 8. – Grad i tvrđava Klis s okolicom, iz atlasa »Isole famose« mletačkog mjernika Gianfrancesca Camotia 1571-1572.

jeloga života nalazio u teškim financijskim prilikama. Iz Kružićeva pisma kralju od 27. travnja 1529. s otoka Raba očituje se da je iz Kranjske dobio pomoći svega 150 rajnskih forinti i 50 mjera žita. O njegovim troškovima svjedoči i podatak iz toga pisma: zadnji put kad je išao u Graz prodao je 14 konja, a kad je išao u Klis, za troškove puta prodao je tri konja. Hitajući tih dana morem u pomoć Klisu s 40 konjanika i 40 pješaka, dospio je u mletačku blokadu, spasio se uz pomoć prijatelja nakon 17 dana, s znatnim gubitkom stvari. Na istom putu sukobio se i s Turcima i izgubio je nekoliko svojih ljudi, konja i nešto stvari. O teškom stanju u Klisu kralja je izvjestio u predstavi 10. lipnja 1529. i upozorio ga kako je značajan Klis, da se za nj otimaju Turci, Mlečani i Zapoljski, da je od kraljevske obećane pomoći primljeno svega 150 rajnskih forinti, da su prije obranu Klisa pomagali svi kršćanski vladari i papa, a sada nitko. Uz to je naglasio: ako braniteljima Klisa ne stigne kraljevska pomoć i oni će morati napustiti grad i iseliti. U vrijeme turske vojne na Beč u jesen 1529. kralj Ferdinand pozvao je i Kružića da mu se pridruži s 80 konjanika. Na tom putu, negdje na moru, Mlečani i Turci napali su Kružića, sve mu oteli, a brodove spalili. Nakon propasti te turske vojne u predstavi kralju od 19. studenoga Kružić iznosi da Klis brani velikim troškom, da od ugarske komore za uzdržavanje 50 konjanika i 50 pješaka nije primio ništa, da je prije godinu dana iz Ljubljane primio tromjesečnu plaću samo za 50 pješaka, da je sva svoja dobra izgubio, da se Klis treba opskrbiti i slično. U drugom pismu kralju iz tih dana Kružić piše da već 16 godina velikim naporom, prolijevanjem krvi i izlaganjem pogiblima brani Klis, da je to spreman i dalje raditi, da su mu put u Klis pripriječili Turci i Mlečani, da su ga 1528. tri puta napali i njegove službenike odveli u ropstvo. Upozorio je kralja da je Klis u turskom području, da su ga Turci odlučili osvojiti kao što su osvojili Rod i Beograd, da je i dalje spreman služiti ako mu kralj kaže kako će ući u Klis, ako kralj dade zaostalu i redovnu plaću posadi i grad opskrbi. I dalje su kraljeva obećanja Kružiću u vezi s pomoći na obrani Klisa ostala samo obećanja.

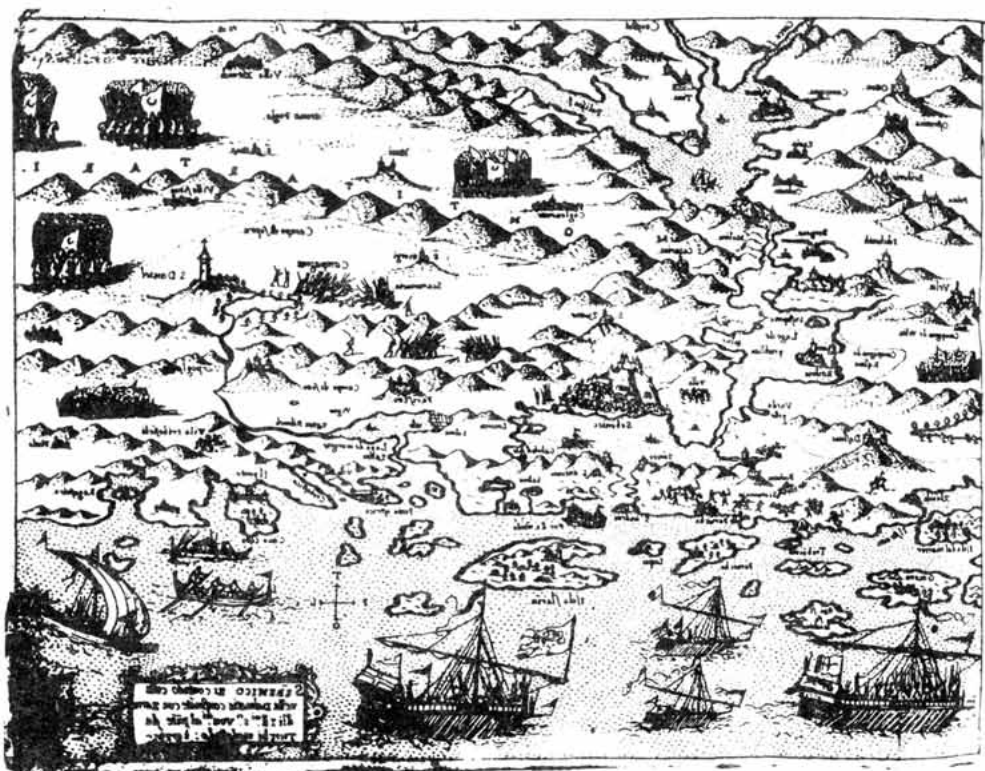
Svoju obitelj Kružić je smjestio u Lupoglavu, a u svojim molbama kralju tražio je obližnju luku Lovran kako bi u njoj držao svoje brodove i iz nje se zalijetati po moru protiv Mlečana i Turaka te polaziti Klisu u pomoć. U početku 1530. Kružić je u Slavoniji, gdje sudjeluje u borbi protiv Zapoljevaca i uspijeva povratiti svoj posjed Brezovicu. I u ožujku 1530. Kružić obavještava kralja o stanju u Klisu, a 18. ožujka 1530. carskom poslaniku u Veneciji piše da već 18 godina brani Klis i da je dosta pretrpio, da je spao na prosjački štap, da je od plemića postao neplemenit, da je Klis u velikoj pogibli i da će Klis propasti ako mu se ne pomogne. Dok je Kružić pisao, molio i slao izaslanike na sve strane da bi priskrbio pomoć Klisu, Turci su u drugoj polovici svibnja napali Klis, ali ih je malobrojna posada junački odbila. Tih je dana i papa Klement VIII po biskupu Tomi Nigeru poslao pomoć Klisu na tri broda. Oko 1. lipnja Kružić se nalazio na putu u Loreto, na zavjetu Majci Božjoj. Turci su opet ubrzo napali Klis, ali bez uspjeha. Vrativši se s hodočašća, Kružić nastoji organizirati pomoć Klisu, stalno je u vezi s kliškim kaštelanima, a 18. lipnja papa hvali Kružićevo junaštvo i kliškim braniteljima šalje pomoć u žitu. U kolovozu je Kružić u Klisu, odakle izvještava vrhovnoga krajiškog zapovjednika Ivana Kacijanera da su Turci u jačini 10000 konjanika i pješaka opsjeli Klis i kakve su potrebe za njegovu obranu. Nakon što je umirio klišku posadu, Kružić se u početku prosinca 1530. vratio u Lupoglav, odakle nastoji što bolje organizirati pomoć Klisu i u tu svrhu obraća se u 1531. pismima papi, kralju i vrhovnom krajiškom zapovjedniku Kacijaneru. Tada je Klisu, ali i okolnom području, posebna opasnost postala novosagrađena turska utvrda u Solinu.

I 1531. godine Kružić nije mirovao. U drugoj polovici prosinca boravio je u Šibeniku s dvije naoružane lađe, ne zna se je li to bilo na putu u Klis ili na povratku. I 1532. Klis je bio u velikoj opasnosti zbog turskih i mletačkih posezanja, a njegovoj obrani posebno je pridonijela Kružićeva snalažljivost i odlučnost. U srpnju te godine Kružić je boravio u Rimu, gdje mu je papinska blagajna isplatila 1600 zlatnih dukata »za pripomoć ugarskom kraljevstvu i za rat protiv Tura-

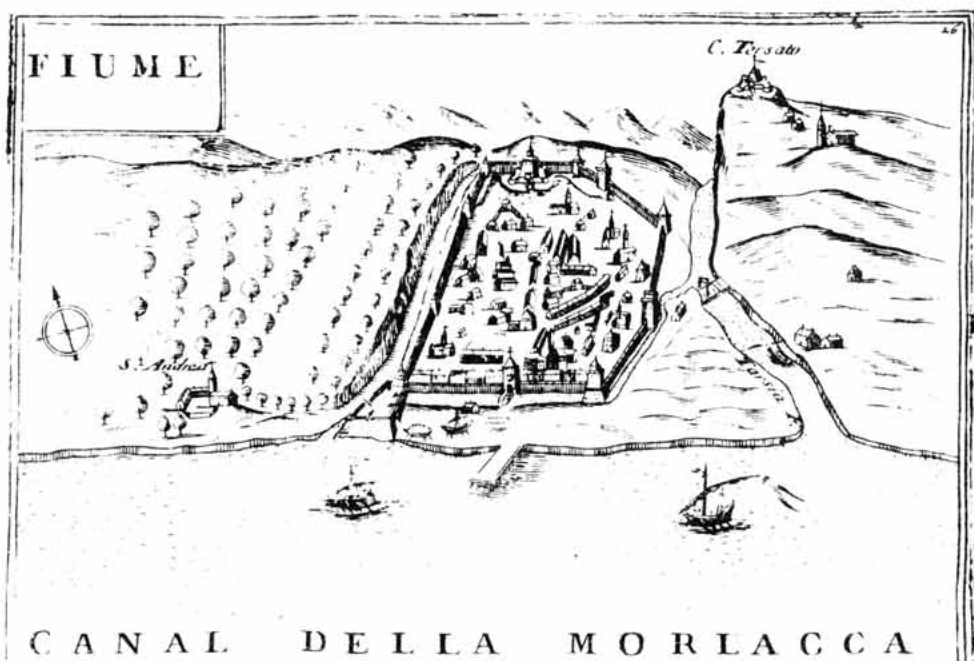

ka«. Na povratku, u Jakinu (Anconi), Kružić je saznao da je uz pomoć Mlečana i na lukav način 30. svibnja 1532. ušao u Klis Alviz Gritti, vanbračni sin mletačkoga dužda Andrije Grittia i jedne carigradske Grkinje, posebni milosnik velikoga vezira Ibrahima i sultana Sulejmana, koji su mu koncem 1531. darovali Poljica, Senj i Klis i okitili ga naslovom »gospodar grada Senja, tvrđave kliške i općine poljičke«. Kružić ne očajava, iz Senja zajedno s Kacijanerom i s drugima provali u Bosnu i kod Glamoča potuče Turke. Uz pomoć svojih vjernih Klišana Kružić je Klis preoteo brzo, u početku kolovoza, a 17. rujna 1532. zauzeo je i razorio tursko utvrđenje u Solinu, o čemu je odmah izvijestio papu i kralja. Tek je sada nastalo međusobno čarkanje i pljačkanje između turskih i kršćanskih podanika. Koncem 1532. ili u početku 1533. po zimskoj oluji Kružićevi su ljudi zauzeli tursku kulu Čačvinu u Cetinskoj krajini, posadu pogubili ili zarobili i opljačkali.

Kružića i dalje prate stare i poznate nevolje oko obrane Klisa, nestašica novca i druge vojne opskrbe. Iako mu je kralj bio dužan davati za službu 7000 dukata godišnje, za zadnje dvije godine dobio je svega 400 rajnskih forinti. U takvoj nevolji Kružić je opet zatražio otpust iz službe, a kralj ga moli i poziva na strpljenje. Iako je u siječnju 1533. sklopljeno primirje s Turcima, mira oko Klisa nije bilo. Pokušaj Grittieva gubernatora Poljica da u početku srpnja 1533. zauzme Klis ostao je bez uspjeha. I Kružićevi ljudi uzvraćaju i napadaju turske i mletačke podanike.

Sl. 9. – Dalmatinski otoci i zaleđe u široj okolici Šibenika, u prvom planu uskočki i mletački brodovi, u pozadini turska uporišta, G. Camotio 1571.

Sl. 10. – Stari crtež Rijeke s tvrđavom Trsat, prikaz iz XVII. stoljeća

Zbog mira s Turcima postavljaju se i zahtjevi za Kružićevo smjenjivanje. Od Miholjdana 1533. Turci su svakodnevno navaljivali na grad Klis, iz grada se nije moglo izići a ni ući u nj. Napadači su osobito sprečavali uvoz hrane u grad. U veljači 1534. Kružić je u Beču kod kralja Ferdinanda da mu prikaže pravo stanje Klisa i zatraži otpust iz službe. Na povratku od kliških kaštelana dobije obavijest o stalnim turskim napadima na grad. O svom je trošku skupio svoje prijatelje i službenike i pohitao je Klisu u pomoć u zadnji trenutak. Čitavo proljeće 1534. Kružić je proveo u Klisu. Za to vrijeme Turci su na grad napadali 37 puta, a prve nedjelje u svibnju 1534. turska je vojska raznim oruđem u kliškom polju sasjekla i uništila sve što bi Klišanima moglo poslužiti u njihovoj obrani. Tih su se dana Turci utvrdili u Solinu kako bi što uspješnije spriječili dopremanje pomoći Klisu. O svojim jadima ali i o napadima na svoju osobu, »da nije dobar, vjeran i iskren službenik«, Kružić piše kralju 7. lipnja 1534. Već slijedeći dan, 8. lipnja, Turci su opsjeli Klis i jakom vojskom i topovima napadali ga sve do 4. srpnja, punih 28 dana. U najtežim trenucima poziv Alviza Grittia da se stavi pod njegovu zaštitu Kružić je odbio. Zbog protuturskog otpora u Carigradu su posebno bili kivni na Petra Kružića. I pokušaj Turaka 9. veljače 1535. da izdajom zauzmu Klis ostao je bez uspjeha. U znak priznanja Kružiću kralj Ferdinand obdario ga je gradom Belajem u Zagrebačkoj županiji.

Kružićevo kontaktiranje s mnogim ljudima izvan Hrvatske, u prvom redu njegove veze oko uspješnije obrane Klisa pred turskim i mletačkim posezanjima, izazvali su sumnju kraljevih ljudi te je stoga Kružićev čovjek Antun Tadijolović na povratku iz Venecije u veljači 1535. bio u Rijeci uhićen i u Kastvu saslušan o Kružićevim vezama s francuskim kraljem i s tajnim agentom Andrijom Corsinom, s Ivanom Zapoljskim i s njegovim poslaninkom u Veneciji, s mletačkom vladom, s Alvizom Grittiem, s papinskim nuncijem u Veneciji i drugima. I Kružić je bio

pozvan na odgovornost pred kralja Ferdinanda o Uskrsu 1535. Kralj mu je zamjerio što prima izbjeglice ispod turske vlasti – uskoke, koji s njegovim službenicima pljačkaju po turskoj zemlji, i što se neprijateljski odnosi prema Mlečanima. U nazočnosti mletačkog poslanika Kružić je kralju obećao da će čuvati ugovoreni mir s Turcima i da neće napadati Mlečane. Kako je ta istraga konačno završila, nije poznato; Tadijolović se još 16. srpnja 1535. nalazio u zatvoru. S obzirom na to da su Kružićevi ljudi iz Klisa, da bi osigurali sredstva za život, i dalje napadali turske i mletačke podanike koji su se žalili kralju, on šalje svoga povjerenika u Klis da ispita Kružićevu krivicu. Osim usmenih opravdanja kraljevu povjereniku, Kružić je 27. siječnja 1536. odgovorio kralju i pismom u kome tvrdi da nije pljačkao mletačke podanike, a da turske podanike također ne bi pljačkao, da Turci svakodnevno ne provaljuju pod Klis. Očito je Kružićevo pismo kralja umirilo jer kralj u pismu od 29. veljače 1536. dosta ljubezno naređuje Kružiću da živi u miru s Mlečanima i Turcima, da čuva Klis i da će mu uskoro poslati sve što je potrebno za obranu grada i slično. Svjestan da će i dalje kraljevo obećanje ostati neispunjeno, Kružić se opet 17. travnja 1536. obraća za pomoć papi Pavlu III.

Očito su Turci i Mlečani odlučili uništiti branitelje Klisa, blokirali su solinsku luku i svakodnevno su provaljivali pod kliške zidine. Ostavljeni od kralja i prepušteni sami sebi, Kružićevi su ljudi u početku mjeseca lipnja provalili u Neretvu i opljačkali skelu u Gabeli, a na povratku su se sukobili i s mletačkim podanicima Splitsanima koji su u solinskoj luci zapalili Kružićev grip i tjerali ih sve do splitskih zidina. Koncem kolovoza velika je turska vojska stigla pod Klis i, svakako u dogovoru s Mlečanima, obnovila prije sagrađenu i razorenu tursku utvrdu a uz to su sagrađene još dvije nove – jedna u Ozrini iznad Klisa, a druga u Kučinama. Tako je Klis bio opsjednut sa svih strana.

Kružić se oko sredine kolovoza potajno izvukao iz Klisa i iz Lupoglava nastojao pomoći opsjednutima. Posebna opasnost Klišanima bile su dvije naoružane turske lađe u Obrovcu koje su nastojale spriječiti veze između Klisa i Senja. Budući da je kralj Kružića samo hrabrio, papa mu je u Rimu ostao jedina nada. Kad je papa Pavao III saznao za ozbiljno stanje oko Klisa (i sami Klišani su mu pisali 7. studenoga 1536. da među njima nema nijednoga koji nije bio u ropstvu, da već dvanaest godina Turci napadaju Klis, da su prije tri mjeseca založili križeve, kaleže i druge crkvene stvari) poslao je u pomoć Klisu na brodovima 700 ljudi, dovoljno topova, praha i hrane. Kružić je na svoju ruku skupio četu od svojih službenika i uskoaka, a kralj Ferdinand poslao je u pomoć 3000 Nijemaca. Sva ta vojska iskrcala se je između 11. i 12. ožujka u Solinu, napala je turske utvrde u Ozrini i Kučinama i razorila ih. I kad su već kršćani bili provalili u onu tvrđavu u Solinu, Turcima je stigla pomoć u ljudima koji su žestinom i vikom napali na kršćanske napadače. Iako ih je Kružić zaustavljao, nenavikli na borbe s Turcima, Nijemci i Talijani dali su se u bijeg prema lađama. Kad su za njima počeli bježati i Kružićevi ljudi, i on je skočio na konja i po hitio prema obali i lađama. U općoj gužvi ušao je u neki talijanski brod koji se zbog krcatosti nije mogao odmaknuti od obale. Stigli su i progonitelji, koji su se posebno okomili na brod u kome se je nalazio Kružić. U neravnopravnoj borbi Kružiću je odsječena glava i odnesena turskom zapovjedniku Muradbegu. Kad su Klišani vidjeli odsječenu glavu svoga zapovjednika Kružića, prihvatili su predaju i slobodni izlazak iz grada. Tako su Kružić i Klis pali isti dan, 12. ožujka godine 1537.

Kršćanska se vojska povukla na lađama i ne znajući za predaju Klisa. I kralj je Ferdinand pravu istinu saznao tek u prvoj polovici travnja. Mrtvo Kružićevo tijelo, bez glave, dopremljeno je na Trsat i pokopano je u crkvi B. D. M. Nešto kasnije Kružićeva je sestra Jelena, uz pomoć Bartola Kašića, otkupila bratovu glavu za 100 dukata. Dvije godine kasnije, 1539, Petrovi su nasljednici Jelena Kružić i Ivan Vidašić, papinim dopuštanjem i po pokojnikovoj oporuci, podigli kapelu sv. Petra na Trsatu i u nju prenijeli Kružićevo tijelo s nadgrobnom pločom s natpisom na latinskom jeziku koji na hrvatskom jeziku glasi:

»Ova kamenita ploča pokriva kosti Petra Kružića, kojega Turci, jaoh, pogubiše. Dok je on bio živ, Senj i Klis nikada se ne bojahu Turaka. Zemlja uze njegovo tijelo, i nebo i dušu, a njegovo junaštvo raznosi po svijetu neumrla slava. – Ovaj je natpis postavljen na grob slavnog viteza Petra Kružića g. 1537.«

Velika je i teška bila povijesna zadaća Petra Kružića. Razapet između stalne turske i mletačke opasnosti i više od četvrt stoljeća u neravnopravnoj borbi s protivnikom, Kružić je činio sve da bi obranio povjerene mu gradove Klis, Senj i Otočac, snoseći u većini sam troškove te borbe. Njegova ratnička djela mogu se usporediti s ondašnjim velikim vojnim pothvatima, ali i s vojnim akcijama našega vremena. U dokumentima možemo ga pratiti od Klisa, Duvna i Jajca, gdje se bori, pa do Budima, Beča i Rima, gdje traži sredstva i načina da bi što uspješnije obranio svoju domovinu. Kružićeva vojna taktika sadrži sve elemente gerilskoga djelovanja po čemu je poznata uskočka borba. (ne samo da se brani nego i napada protivnika na njegovu području) te se može slobodno reći da je slavni uskočki vijek već dobro bio započeo Kružićevom pojavom, a ne preseljenjem uskoka iz Klisa u Senj godine 1537.

Sl. 11. – Slika Senja i okolice prema mletačkom kartografu V. M. Coronelliu, Venecija 1688.

Literatura:

Marko Perojević, Petar Kružić kapetan i knez grada Klisa, Zagreb, 1931; isti Klis u turskoj vlasti, Sarajevo, 1936.

Gligor Stanojević, Senjski uskoci, Beograd, 1973.

Andelko Mijatović, Senjski uskoci u narodnoj pjesmi i povijesti, Zagreb, 1973.

DER KLISER UND SENJER HAUPTMANN PETAR KRUŽIĆ

Zusammenfassung

In dieser Fachdarstellung wird aufgrund der Literatur das Leben und Werk des kroatischen Heerführers und Helden Petar Kružić in verhängnisvollen Zeiten des Kampfes gegen die Türken und Venezianer besprochen. Der Autor bringt seine Voraussetzungen über den Geburtsort des Petar Kružić (um 1490) vor: nach Valvasor stammte er wahrscheinlich aus Lupoglav in Istrien her, nach Vitezović aus Trsat, nach Kašić aus Poljica. Der Autor nimmt die Meinung Perojević's an, dass Kružić östlich von Bosiljevo, am Fluss Mrežnica geboren wurde.

In dem Artikel wird Petar Kružić als Senjer und Kliser Hauptmann beschrieben. Dieser tapfere kroatische Held hat sich bei Verteidigung von Klis mit Ruhm bedeckt. Dafür hat er sein ganzes Vermögen eingelegt und verbraucht. Er wandte sich sehr oft um Hilfe an den König Ferdinand, fand aber kein Verständnis. Seine Lage erschwerten auch die Venezianer mit Neid und Betrug, und erleichterten die römischen Päpste, die ihn mit Proviant, Waffe und Geld versorgten.

Die Türken und Venezianer hatten entschlossen die Verteidiger von Klis zu vernichten, und Petar Kružić zu töten, und haben in diesem Plan am 12. März 1537 gelungen.

Die historische Aufgabe Petar Kružić's war schwer und gross. Seine Kriegsunternehmen kann man mit damaligen grossen Kriegsunternehmungen wie auch mit den Kriegstätigkeiten unserer Zeit vergleichen.

Am Ende dieses Artikels zieht der Autor die Folgerung, dass die Uskokenepeche schon mit der Erscheinung des Kružić begonnen hatte, und nicht erst mit der Übersiedlung der Uskokens aus Klis in Senj.